

[וצ"ל לפי זה שמה שאמרו לעיל ב'הבעלי לי בטלה' סתם או אפילו ב'טלה זה' ללא משיכה, לא נאסר – מדובר בפנויה וכשנתן בסתמא, וכיון שלא נתחייב דבר מסוים א"כ כשנתן לה בסתם אפשר שאינו 'אתנן' אלא ריצויה והפסת דעת בעלמא. אבל אם יפרש בנתינתו 'הא לך אתנן', או אף בסתם בזונה מעיקרא – אסור בכל אופן].

דף ל

'לעולם עבדי וכי קתני בעבד עברי, אי הכי מאי טעמא דרבנן, שפחה לעובד עברי מישראל שריא...' מכאן הוכיח בספר שער המלך (עבדים ג) שעבד עברי מותר אפילו בשפחה כנענית שאינה של רבו, וזה דלא כמו שכתב מהרש"א (בגטין מא. וכן הקשה בהגהות קרני ראם על המהרש"א שם. ושםא כוונת מהרש"א לאיסור דרבנן, שלא גרעה מביאת פנויה שנראה לכאורה שאסורה אף לע"ע עכ"פ מדרבנן. וכאן הלא מותרת מדאורייתא ואין כאן דין 'אתנן'. וצ"ע).

'כגון דלית ליה אשה ובנים.' מכאן תמה המשנה–למלך (עבדים ג,ד) על דברי הריטב"א (בקדושין כ) שאף על פי שכשאינו לו אשה ובנים אין רבו יכול ליתן לו שפחה כנענית, רק לכפותו אינו יכול, אבל מכל מקום הוא מותר. והלא כאן מבואר שאסור הדבר, שהרי הקשו 'מישראל שרי' ואין זה אתנן האסור, ותרצו שאין לו אשה ובנים. (בספר קהלות יעקב (קדושין כב) רצה לחלק בין שפחה כנענית של רבו, שבזה התיר הריטב"א מפני שזו דרך עבדות, כיון שמקים ולדות לרבו, משא"כ בשפחה של אחר. והעיר על תירוץ זה, ע"ש). ולכאורה י"ל שאעפ"י שמותר הדבר, הלא כיון שביאת זנות היא, חל שם 'אתנן' עליה, שנראה שאיסור אתנן אינו תלוי באיסור זנות אלא אף בהתר מ"מ הדבר פגום, ופנויה לדעת הראב"ד (ריש הל' אישות) תוכיח שאעפ"י שאין בה לאו דאורייתא כשאינה מיוחדת לזנות, אתננה אסור לרבה (לפרש"י ותוס'). ודבר הלמד מעניינו הוא – כמחיר כלב שאסור הגם שהפעולה מותרת. [ונראה שגם אתנן שנתן נכרי לזונה נאסר לזונה לבוא בית ה']. רק שאלת הגמרא היתה 'מישראל שרי' – שכיון שהתירה תורה לרבו לכופו לכך, אין מסתבר שיש כאן פגם והרי העבד עושה כמצות רבו, הלכך אין זה 'אתנן זונה' אלא שכר פעולה בעלמא, אבל כל שאין לרבו זכות בדבר, י"ל שאעפ"י שהותרה לעבד, שם 'זנות' עליה. כל זה נכתב להעיר בלבד, ללא עיון ובדיקה.

'ניפוק חדא להדי כלבא והנך כולהו לישתרו?' התוס' פרשו שהקושיא היא למאן דאמר 'יש ברירה' – האם משנתנו אינה מתפרשת כשיטתו (וכן הגרסה לפנינו בגמרא בבכורות נז).

ולפי שיטת ה'איסור והתר' (המובא בפמ"ג יו"ד סט סקל"ה במ"ז) שכשהאיסור בא ונולד בתערובת, בטל הוא בהתר אפילו היה ברירה או דבר חשוב, לשיטה זו יש לפרש קושית הגמרא בדרך 'מה נפשך'; אם 'אין ברירה' יש להתיר כל הטלאים מדין ביטול ברוב, שהרי רק אחד מהם הוא כנגד הכלב ואותו אחד היה מעולם בתערובת של התר, ואם משום שנחמיר [בדאורייתא] ונאמר 'יש ברירה' והואיל ואפשר לבררו לא בטל, עכ"פ אפשר להוציא אחד והשאר יהא מותר (עפ"י אבני נזר יו"ד פא,א).

כן צדד בתחילת התשובה בדעת השואל, ואולם דעתו שם (סק"ה) שלא אמר ה'איסור והתר' אלא בחתיכה הראויה להתכבד, אבל לא בשאר דברים חשובים.

ויש לציין לדעת המרדכי (סוף חולין) שכל דבר שבא לעולם בתערובת, אין בו דין ביטול ברוב [ולחפך מהאו"ה], ולדבריו אין שייך כאן דין ביטול.

ויש שכתבו שאין שייכת כאן תורת ביטול ברוב מדין תורה: לפי שכל אחד ואחד מהטלאים הריהו ספק איסור מצד עצמו ואינו

ודאי התר (אבן האזל איסור'מ ד, יז עפ"י סברת החו"ד); או מפני שאין כאן מציאות מסוימת שטלה אחד אסור והשאר מותר, שהרי הטלאים כולם שוים באמיתות מציאותם הלכך אין שייך בזה תורת ביטול, שהרי אין אחד משונה מחברו בעצם (שערי ישר ג, כב); אם אין ברירה' אני אומר שכל טלה מהוה חליפין עבור עשירית מכל חטא ומהכלב, הלכך כולם אסורים (שפ"א). יש מי שכתב [בדעת הרמב"ם] שמסתימת הגמרא כאן משמע שהקושיא היא אף לדעת האומר אין ברירה', שכיון שאין כאן 'מחיר' מבורר ולא נתייחד טלה כלשהו כנגד הכלב, אין זה 'מחיר כלב' שאסרה תורה. אלא שלהקריב את כולם אי אפשר כי לגבי כלל העשרה [כחידה אחת] יש כאן 'מחיר כלב' ועל כן יש להוציא אחד [אלא שצריך עיון בתירוץ הגמרא שיש בדמי הכלב טופיינא, והלא יכול להוציא שני טלאים ולהקריב השאר] (עפ"י חזון איש דמאי טו. וע' בקהלות יעקב סי' יא בבאור הדברים ובישוב הקושיא האחרונה). עוד בדעת הרמב"ם [שהביא אוקימתא זו שאין הכלב שוה בדמיו לטלאים, הגם שפסק אין ברירה] – ע' בחדושי רעק"א על המשניות; שו"ת ר"י מסלוצק יד ד"ה הנה מש"כ; שערי ישר ג, כב; חדושי הגר"ט גטין פא; חדושי הנצי"ב בכורות נו; קהלות יעקב יא; שיעורי ר' שמואל קדושין נא.

(ע"ב) 'נתן לה מוקדשין הרי אלו מותרין. עופות – הרי אלו אסורין...'. רש"י והראב"ד מפרשים בעופות חולין, אבל הרמב"ם (איסורי מזבח ד, טו) כתב שאתנן חל על עופות של מוקדשין מדברי קבלה.

'בית ה' אלקיך – פרט לפרה שאין באה לבית. דברי רבי אלעזר. וחכמים אומרים לרבות את הריקועין' – שהם באים לבית. ומשמע שחכמים שדרשו לרבות ריקועים אינם דורשים למעט פרה ולדבריהם הפרה אסורה לבוא ממחיר ומאתנן, שאעפ"י שהיא כקדשי בדק הבית, קראתה תורה חטאת. וכן פסק הרמב"ם (פרה א, ז) וכדברי תנא קמא במשנת פרה (ב, ג) החולק על רבי אלעזר (עפ"י כסף משנה שם ובהל' איסורי מזבח ד, יח).

משמע מדיוק לשון הרמב"ם שלולא שנקראת 'חטאת' היתה מותרת הגם שלא נשתנתה – שלא נאסר אלא להביא לבית' אבל זו כל מעשיה בהר המשחה (כדברי רבנו גרשום, וע' גם בתוס' ע"ז יז. ד"ה מהו, שכל בנין בהר הבית לא נאסר מדאורייתא משום אתנן). ושם לא ריבו מ'בית' אלא דברים שבאים לבנין אבל שאר צרכי המקדש מותרים. וצ"ע.

דבא אמר: מחלוקת כשנרבעו ולבסוף עיברו דרבי אליעזר סבר זה וזה גורם אסור. ואפילו לפי שיטת רבנו תם (בזבחים עא ועוד) ששור הנסקל אינו נאסר בהנאה בחייו אלא רק חל בו דין לדוננו מיד, ושם יישחט או ימות – יאסר אז בהנאה [יש אומרים שזו גם שיטת הרמב"ם – ע' צפנת פענח ו; אבי עזרי מאכ"א תנינא ד, כב. וכן בעינים למשפט זבחים ע: ובשו"ת בית זבול ח"א יח, ודלא כהמנ"ח (נא נב). וע' הר צבי סנהדרין עא.] – גם לשיטה זו ולדה שנוצר לאחר שנגמר דינה אסור, מפני שהיוצא ממנה הריחו כמות וכשם שעליה חל דין זה, לדונה, ולכשתמות תאסר, כך חל על הולד [ונראה שהוא הדין לענין חלבה היוצא ממנה שאסור] (עפ"י זכר יצחק ח"ב מא).

ובחדושי הגר"ר בנגיס (ח"א סא, יח) הניח בפשטות שחלב היוצא ממנה מותר, ואכן הקשה מדוע הולד שנוצר אח"כ אסור הלא האם עצמה לא היתה אסורה בהנאה באותה שעה וגם כל היוצא ממנה מותר. ונשאר שם ב'צע"ג'.

דף לא

'למאן דאמר טרפה ילדה משכחת לה כגון שנטרפה ולבסוף עיברה ובהא פליגי, דר' אליעזר סבר זה וזה גורם אסור ורבנן סברי זו"ג מותר' – אבל עיברה ולבסוף נטרפה, יתכן שאף לחכמים אסור